

2

"Hvad er menneskets behov? - Og hvad er børns behov?"

Opgave i praktisk pædagogik.

af

Leif M. Christensen.

P-klasse.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Indhold	side
1.o.	Indledning.....	1
2.o.	Metode.....	1
3.o.	Samfundsudvikling - hvor er vi henne i lille Dannevang?.....	2
4.o.	Maslow's behovsmodel.....	3
4.1.	Maslow's menneskesyn og filosofiske fundament..	3
4.2.	Maslow's behovsmodel.....	4
4.3.	Det empiriske grundlag for Maslow's teori.....	5
4.4.	Egen kommentar til Maslow's teori.....	5
5.o.	Menneskelige behov ifølge Karl Marx.....	6
5.1.	Menneskesyn og filosofisk fundament hos Marx...	6
5.2.	Marx' teori om menneskelige behov.....	7
5.3.	Det empiriske grundlag for Marx' teori.....	8
5.4.	Egen kommentar til Marx' teori.....	8
6.o.	Konklusion.....	8
	Noter, herunder anvendt litteratur.....	10

1.o. INDLEDNING.

Der blev grinet i klassen, da jeg gav dette emne. Og det er jo helt logisk, for som bekendt er børn også mennesker. Og derfor er spørgsmålet jo en absurditet.

Det er min opgaves mål at vise, at dette spørgsmål absolut ikke er absurd. Derimod er det måske et af de vigtigste spørgsmål, en seminariestuderende kan stille sig selv som kommende pædagog.

Logikken er, at en nuuddannet pædagog, der starter på sit første pædagogjob på sin 22 års fødselsdag, er væsensforskellig fra lille Åse, der starter samme dag i samme børnehave på sin 3 års fødselsdag.

Væsensforskellen kan måles til 22 år minus 3 år er lig med 19 års samfundsudvikling.

At der grines af, at samfundet udvikler sig, og hermed at vi som pædagoger såvel må forholde os til en fortid, til en nutid, men så sandelig også til en fremtid, forekommer til gengæld mig absurd.

2.o. METODE.

Det var min oprindelige hensigt, at konfrontere to behovsmodeller i forhold til hinanden. Det er det stadig. Men fremfor at gå til originalteksterne, anvender jeg af tidsgrunde sekundære kilder. Med det fortolkningselement noget sådant indebærer.

De to behovsmodeller er Maslow's model fra 1954, samt Karl Marx's model, der - skønt formuleret af Marx selv i diverse bøger i 1800-tallet - fremlægges af Agnes Heller i dansk udgave 1978.

I de 20 år, fra midten af halvtredserne til midten af halvfjerdsene, der er gået, er utallige mennesker indenfor erhvervsliv, indenfor den offentlige sektor, f.eks. hospitalsvæsnet, samt indenfor uddannelsessektoren, f. eks. børnehavepædagogseminarierne, blevet oplært i, at Maslow's behovsmodel er rigtig.

Dette sætter jeg spørgsmålstegn ved.

Dvs. hovedindholdet af opgaven bliver en snak om Maslow med tilhørende spørgsmålstegn. På baggrund af en Marx-orienteret forståelsesramme.

Mine sekundære kilder er K.B.Madsen¹ til Maslow, og Lone Scocozza² til Agnes Hellers Marx-fortolkning.

Indledningsvis skal der dog gøres opmærksom på, hvordan samfundets udvikling efter min opfattelse sker.

Og afslutningsvis må jeg som pædagogstuderende naturligvis drage den pædagogiske konsekvens af mine overvejelser.

3.0. SAMFUNDSUDVIKLING - HVOR ER VI HENNE, I LILLE DANNEVANG?

Amerikaneren Margaret Mead har i sin meget læseværdige bog: "Kultur og engagement"³ opdelt fænomenet samfund i 3 forskellige typer.

1. Postfigurative kulturer.

Her lærer man af fortiden, typisk gennem at bedsteforældre beretter. Og det, der fortælles, står stadigvæk ved magt.

2. Cofigurative kulturer.

Her lærer man af jævnaldrene. I følge forfatteren findes der ingen samfund, hvor dette kulturmønster er helt rent. Det er stadig således, at de ældre, f.eks. forældrene, bestemmer rammerne for den kulturelle udvikling.

Men meget indlæring stammer fra de jævnaldrene, og ikke fra forældrene.

3. Præfigurative kulturer.

Her er der ingen at lære af. Man er alene. Det er således at man må lære sine forældre noget, for at forældrene kan følge med i samfundsudviklingen.

Se, det lyder jo underligt. Men Mead gør det forståeligt ved at omtale immigranter.

Og her er det jo nok almindeligt, at det er børnene, som først lærer sproget i det nye land. Og således børnene, der lærer forældrene noget.

For mig er denne tankegang ikke fremmed. Jeg lærte den den danske musikgruppe 'Gasolin' at kende, fordi mine børnehavenbørn for 10 år siden legede 'Gasolin' i børnehaven.

Og jeg er overbevist om, at et 6 årigt barn i en børnehave ved mere om video-spil til fjernsynet derhjemme, end jeg ved som halvgammel 36 årig.

Jeg mener derfor, at vi i Danmark har et kulturmønster på nuværende tidspunkt, der kan betegnes som cofigurativt. Men da et givent kulturmønster jo ikke står stille, dvs. er statisk, så mener jeg vi er på vej hen imod det præfigurative kulturmønster.

Det afgørende vendepunkt for, at det cofigurative kulturmønster slog igennem i Danmark, var efter min mening dengang i halvtredserne, da familien Dannevang fik fjernsynet båret ind i stuen.

Og det afgørende vendepunkt hen imod den præfigurative kultur bliver efter min mening, når familien Dannevang pr. sattelit kan hente f.eks. 30 T.V. programmer ned fra himlen.

Hvilket jo nok bliver tilfældet om ca. 5 - 10 år.

Den situation må vi allerede nu som pædagoger tage stilling til.

Og netop derfor er det vigtigt, at tage spørgsmålet om, hvorvidt fremtidens barns behov er de samme som vore behov, op!

4.0. MASLOW'S BEHOVSMODEL⁴

Jeg vil i dette afsnit følge den logik, K.B. Madsen anvender i sin fremstilling.

4.1. Maslow's menneskesyn og filosofiske fundament.

Mennesket opfattes som væsensforskelligt fra dyr. Netop fordi mennesket ikke er et dyr, må man anvende andre metoder end de klassisk naturvidenskabelige til at studere mennesket. Maslow tager her afstand fra den i psykologien udbredte forskningsmetode, hvor man ved at lade en rotte løbe gennem en T-labyrint mener at lære noget om, hvordan mennesker er indrettede.

Mennesket opfattes som en helhed. I sin adfærd styres det af selvet, dvs. af dets egen personlighedsstruktur, herunder behovsstruktur.

Jo mere modent mennesket er, jo stærkere er menneskets selvstyring.

Mennesket betragtes således som uafhængigt af de konkrete samfundsmæssige betingelser.

Ifølge Maslow har sanfundsudviklingen således ringe betydning for mennesket.

Det filosofiske grundlag for denne tankegang har Maslow fundet i to asiatiske filosofier, Taoismen og Zen-Buddhismen.

Ifølge Taoismen, der er en naturfilosofi, eksisterer verden på baggrund af et dialektisk vekselvirkningsprincip. Dvs. verden er en stor organisme, der opretholder sig selv ved at modsatrettede kræfter er i modsigelse eller balance.

Ifølge Zen-Buddhismen skal man lære at leve her og nu, og man skal lære at opgive sin selvished ved at lade sin bevidsthed gå op i en større helhed.

4.2. Maslow's behovsmodel.

I denne tankegang skal behov forstås på følgende måde:

"Behov er en hypotetisk betegnelse for centrale strukturer, hvori der med mellemrum foregår dynamiske (aktiverende) processer. Disse processer har foruden den aktiverende virkning også en styrende virkning."

Hypotesen hos Maslow er så følgende:

"Hos alle mennesker findes der et system af medfødte (arvelige) behov, der er organiseret i et hierarki efter indbyrdes styrkeforhold. I dette hierarki er de organiske behov de stærkeste; de efterfølges af sikkerhedsbehovene, kontaktbehovene, selvhævdelsesbehovene og til slut selvaktualiseringsbehovene som de svageste."

Dette hierarki kan opstilles i pyramideform, med følgende fem niveauer:

1. De fysiologiske eller organiske behov. F.eks. føde, vand, beskyttelse mod varme eller kulde, og sex.
2. Sikkerhedsbehovene. F.eks. behov for sikkerhed, stabilitet og beskyttelse.
3. Kontaktbehovene. F.eks. behov for kærlighed, venskab og tilhørsforhold til andre mennesker.
4. Selvhævdelsesbehovene. Behov for præstation og prestige.

5. Selvaktualiseringsbehovene. Dvs. behovene for at aktualisere sig selv, realisere de indbyggede muligheder, mennesket i sig selv har i sig.

Yderligere om Maslow's behovsteori skal blot siges, at der skelnes mellem mangel-behov og vækst-behovene (selvaktualiseringsbehovene).

Mangelbehovene opstår, når mennesket oplever en mangel, f.eks. tørst, og deres indflydelse på mennesket forsvinder, når mangeltilstanden (tørsten) er ophævet.

Vækstbehovene er derimod 'u-mættelige'. De kan aldrig tilfredsstilles og er tilstede, lige så snart mangelbehovene er opfyldt.

4.3. Det empiriske grundlag for Maslow's teori.

Dette findes faktisk ikke. Maslow bygger sin teori op på baggrund af klinisk psykologisk arbejde, dvs. psykologisk arbejde med patienter.

Det er Maslow's egen, intuitive fornæmmelse fra dette arbejde, der er teoriens grundlag.

Med et direkte citat: "Min teori om motivation stammer fra klinisk arbejde, fra studiet af neurotiske mennesker."

4.4. Egen kommentar til Maslow's teori.

At teorien er ren spekulation, gør den ikke nødvendigvis dårlig. For teoriens tilstedeværelse medfører jo, at der bliver spekuleret lidt over spørgsmålet: Hvad er drivkræfterne bag menneskers adfærd.

Imidlertid har eksistensen af denne teori medført, at alle mennesker bliver skåret over en kam, når det angår behov. Denne teori medfører, at der fokuseres på lighederne mellem behovene hos det lille barn og det voksne menneske. Lighederne i behovene hos det lille barn i 1954 og det lille barn i 1985.

Og at der er ligheder i behovene er selvfølgelig rigtigt. Men vi må ikke glemme, at der også er forskelle.

Og vi må heller ikke glemme, at vi som mennesker faktisk lever i et samfund sammen med andre mennesker. Som påvirker os.

Her mangler Maslow's behovsteori noget.

5.0. MENNESKELIGE BEHOV IFØLGE KARL MARX.

Disponeringen af dette afsnit bliver den samme som i afsnit 4. Grundlaget er, som tidligere nævnt, Scocozza, med enkelte afstikkere til andre tekster, bl.a. originalteksten, dvs. Agnes Heller.⁵

5.1. Menneskesyn og filosofisk fundament hos Marx.

Den mest enkel måde at beskrive Marx' menneskesyn på, er at citere ham selv. Marx⁶ siger i sin 6. tese til filosofen Feuerbach bl.a. følgende:

"Men det menneskelige væsen er ikke noget abstraktum, det enkelte individ iboende. I sin virkelighed er det indbegrebet af samfundsforholdene."

Dvs. i modsætning til Maslow søger Marx ikke at adskille mennesket fra det samfund, mennesket rent faktisk omgives af. Hos Marx er samfundet i mennesket, ligesom mennesket er i samfundet, i et dialektisk vekselvirkningsforhold, der forløber i tid.

At mennesket skal anskues i sin samfundsmæssige kontekst i et tidsligt forløb fremgår af den 4. tese til Feuerbach, hvor Marx⁶ bl.a. siger:

"..... menneskene er produkter af omstændighederne og opdragelsen, at forandrede mennesker altså er produkter af andre omstændigheder og forandret opdragelse,, at omstændighederne netop forandres af menneskene, og at opdrageren selv må opdrages.....".

Dvs. mennesket er foranderligt over tid. Og en af de største forandringer i menneskeheds historie er netop det øjeblik, hvor dyrearten (en abe af en slags) konstituere sig til mennesket, dvs. arten Homo Sapiens.

Her er der tale om en kvalitativ forandring på baggrund af kvantitativt mange forandringer med den givne organisme. (Se nærmere herom hos Leontjev⁷)

Denne forandring består i, at organismen i stedet for at være underlagt omgivelserne, som dyrene er det, selv bearbejder omgivelserne. Med værktøj.

Og i en social organisation, der er præget af arbejdsdeling indenfor gruppen.

Marx og Maslow ligner således overfladisk set hinanden, idet de begge siger at der er en kvalitetsforskel mellem mennesker og dyr. Men det er kun overfladisk. Maslow begrundet ikke denne forskel. Det gør Marx derimod.

Her skal det imidlertid erindres, at mens Maslow jo er psykolog, så er Marx filosof.

Han opbygger sin egen filosofi. Den dialektiske materialisme. Dette er en tankebygning, der indeholder teorier om samfundets indretning, teori om det ideale samfund, teori om de økonomiske virkemåder indenfor samfundet og om meget andet.

Dette sker i skarp modsætning til tidligere filosofers arbejde. Marx⁶ siger direkte i sin 11. tese til Feuerbach, at:

"Filosofferne har kun fortolket verden forskelligt, men hvad det kommer an på, er at forandre den."

5.2. Marx' teori om menneskelige behov.⁸

Mens Maslow direkte definerer behov, giver Marx ikke noget sted en klar definition af begrebet behov.

Alligevel ligger tankegangen om behov bag ved Marx' økonomiske overvejelser, fordi begrebet vare, der er centralt hos Marx, ses i lyset af behovstankegangen.

Det er således hos Marx, at der ikke skelnes mellem et behov i mennesket og så en genstand, der kan tilfredsstille behovet. Derimod betragtes disse to fænomener som to sider af samme sag.

Dvs. mens Maslow ville sige franskmændene er tørstig, så siger Marx, at franskmændene er tørstig-efter-vin.

Og mens Maslow ville sige englænderen er tørstig, da ville Marx sige, at englænderen er tørstig-efter-øl.

Hos Maslow ville man tale om samme behov. Hos Marx er der tale om forskellige behov.

Nu er det således, at behovsgenstandene er historiske fænomener. Der har ikke altid eksisteret vin eller øl. Derfor bliver behov hos mennesker også historiske.

Behov skabes i og med genstanden for behovstilfredsstillelse skabes.

Dvs. i og med at T.V.-apparatet blev opfundet, da blev der også skabt et nyt behov hos menneskene, behovet for at se T.V.

Det Maslow kalder organiske behov, ville Marx kalde instinkter. Altså noget ikke menneskeligt, noget dyrisk.

Netop det historiske, det tidsbundne ved behovsbegrebet, gør

efter min mening Marx' behovsforståelse interessant. For dette betyder, at i en given tid vil eksistensen af nogle givne genstande medføre eksistensen af nogle behov hos de mennesker, der er i kontakt med genstandene.

Kort sagt, det er samfundets udviklingsniveau, der bestemmer hvilke behov, menneskene, som udgør samfundet, har.

På et historisk tidspunkt vil behovet hos spædbarnet være at-få-mad-ved-at-få-bryst. På et andet historisk tidspunkt vil spædbarnets behov derimod være at-få-mad-ved-at-få-flaske.

Behovene er således samfundsbestemte.

5.3. Det empiriske grundlag for Marx' teori.

Dette findes faktisk, ligesom hos Maslow, ikke. Det er ren spekulation, en ide eller en anskuelsesmåde som fremlægges.

5.4. Egen kommentar til Marx' teori.

Hele min opgaves udformning lyser jo af, at jeg synes bedre om Marx, end jeg synes om Maslow.

Ved at akceptere Marx' anskuelsesmåde, da tvinges man som socialarbejder, f.eks. børnehavepædagog, til at tage de mennesker, man arbejder med, alvorligt på den måde, at der løbende må foretages behovsanalyser.

Der vil foreligge forskellige behov hos børnene, afhængig af om børnene er fra det mørke Nørrebro, eller om børnene kommer fra Vedbæk.

Der vil foreligge forskellige behov, afhængig af om der er økonomisk højkonjunktur, med mange penge og mange varer, eller økonomisk lavkonjunktur, med få penge i den enkelte familie og hermed færre stykker legetøj til barnet.

6.o. KONKLUSION.⁹

De to fremlagte teorier er jo indbyrdes modsat rettede. Maslow anskuer mennesket i sig selv, Marx anskuer mennesket i sin helhed som indbegrebet af de samfundsmæssige forhold.

Begge teorier har ikke noget empirisk grundlag. Begge teorier er spekulation.

Dette medfører, at jeg som pædagogstuderende må træffe et valg. Hvad vil jeg tro på vedrørende menneskers behov.

Grundlaget for dette valg er, at min professionelle rolle som børnehavepædagog er, at tilfredsstille nogle behov hos barnet, i den tid barnet opholder sig i institutionen.

Mit personlige valg er jo, i og med opgavens titel, gjort. Jeg tror på Marx' anskuelsesmåde. Og jeg mener derfor, at jeg i praktisk pædagogisk arbejde med jævne mellemrum må foretage behovsanalyser.

Og tilsvarende må jeg, hvis jeg skifter børnegruppe, f.eks. ved skift til anden stue eller ved skift til anden arbejdsplads, foretage en behovsanalyse.

Hvilke genstande og væremåder er tilstede i institutionens miljø? Og hvilken vej er det mest rimeligt pædagogisk at påvirke det enkelte barn, når barnets totale livssituation tages i betragtning?

Med den samfundsudvikling, jeg mener er på vej, jvf. p.3, så vil et centralt behov hos fremtidens barn være direkte mellem-menneskelig kontakt.

Dette gælder både barn til barn, og det gælder barn til voksen. Det er selvfølgelig centralt nu, at et barn skal have et knus en gang imellem. Men dette vil blive endnu mere centralt i fremtiden.

Når familien Dannevang som følge af endnu mere T.V. kommer til at bruge mindre tid på hinanden, end de gør nu.

Dette med de tilbagevendende behovsanalyser på individplan, på gruppeplan, på institutionsplan og, gennem forældremøder samt gennem økonomiske årsbevillinger, på samfundsplan, medfører også at 'Den frie leg' bliver en særdeles afgørende aktivitet i børnehaven.

Igennem denne aktivitet kan det observeres, hvilke behov barnet har.

Hvilket behov vil det være og hvilken genstand har behovet, når de 6-årige i stedet for at lege 'Røver og soldater', hvor en enkelt 'dør' et øjeblik, begynder at lege 'Atomkrig', hvor en hel gruppe 'dør' et øjeblik?

Hvordan giver man en hel gruppe et knus på engang, så det ikke er så slemt at 'dø' et øjeblik i 'Atomkrigen' på legepladsen?

Kunne dette være et af fremtidens pædagog-behov?

30/9-85.

NOTER, HERUNDER ANVENDT LITTERATUR.

1. Mådsen, K.B.: "Abraham Maslow.", Kbh. 1981.
2. Scocozza, L. : "Den sociale utryghed.", Kbh. 1982.
3. Mead, M. : "Kultur og engagement.", Kbh. 1970.
4. Hele afsnittet er baseret på K.B.Madsen. Hvor der direkte er citeret, er teksten sat i citationstegn.
5. Heller, A. : "Teorien om de menneskelige behov hos Marx.", Kbh. 1978
6. Marx, K. : "Økonomi og filosofi. Ungdomsskrifter.", Kbh. 1962. Afsnittet er 'Tesar om Feuerbach', p. 91-94.
7. Leontjew, A.N.: "Problemer i det psykiskes udvikling.", Kbh. 1977.
8. Afsnittet er parafraseret efter Heller's kapitel 1, og efter Scocozza's kapitel 1. I særdeles hård beskæring fra min side. Det er bevidst fra min side, at der ikke foretages en klassifikation i biologiske, sociale og radikale behov. Det jeg ønsker at fremhæve ved den Marx'ske anskuelsesmåde er netop, at eventuelle klassifikationer af behov ikke kan foretages uafhængigt af det omgivende samfunds udviklingsniveau.
9. Konklusionen giver ikke eksplicit svar på opgavetitlens spørgsmål. Logikken er, at spørgsmålet udfra Marx rent faktisk ikke kan besvares uden ved at fremhæve, at der fortløbende må foretages behovsanalyser. Dvs. menneskers behov er både ens og forskellige. Der kan ikke gives et standardsvar.